

Практичне заняття № 1

«Утвердження принципів громадянського рівноправ'я: від Декларації прав людини і громадянина до Цивільного кодексу Наполеона»

Мета:

- ☐ дослідити зміст документів Великої Французької революції;
- ☐ розвивати уміння працювати з історичними джерелами,
- ☐ проаналізувати фактичний матеріал;
- ☐ показати компетентність у використанні правових знань;
- ☐ сприяти формуванню позиції свідомого громадянина.

ДЕКЛАРАЦІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

Французька поштова марка із зображенням Декларації прав людини і громадянина

• Базова інформація

Декларація була прийнята 26 серпня 1789 р. На зміст Декларації значний вплив справили ідеї французьких просвітителів XVIII ст., а також Декларація незалежності США.

Декларація прав людини і громадянина мала велике значення не тільки для Франції, а й для всього світу, оскільки в ній викладено засади передового для своєї епохи суспільного й державного ладу, визначено новий правопорядок. Водночас вона не мала правової сили, а була лише документом революційної влади, яка прагнула встановити конституційний лад. Тому багато її положень не могли бути реалізовані у Франції наприкінці XVIII ст. Шлях до цього пролягав через створення громадянського суспільства й утвердження політичної демократії.

• Практична частина. Робота з документом

Номер статті	Основний зміст
1	Люди народжуються й залишаються вільними та рівними в правах. Нехтування правами людини є причиною суспільних лих і вад урядів.
2	До природних прав належать свобода, власність, безпека, опір гнобленню.
3	Джерелом суверенітету є нація.
4	Свобода — можливість робити все, що не завдає шкоди іншій людині.
5	Усе, що не заборонене законом, дозволено, і нікого не можна примушувати до дій, не передбачених у законі.
6	Закон виражає загальну волю. Усі громадяни мають право брати участь особисто або через своїх представників у створенні законів. Усі громадяни мають рівний доступ до всіх державних посад залежно від здібностей.
8	Ніхто не може бути покараний інакше, ніж на підставі закону, належно застосованого, ухваленого й оприлюдненого до вчинення правопорушення.
9	Будь-яка особа вважається невинуватою, поки не доведено протилежне.
10	Кожен має право вільно висловлювати свої погляди, зокрема релігійні.
11	Кожна людина має право вільно висловлюватися, писати й друкувати.

Номер статті	Основний зміст
12	Право на власність є недоторканим і священним. Ніхто не може бути позбавлений власності інакше, як у випадку, установленому законом, відповідно до суспільної потреби за умови справедливого відшкодування.
13–14	Довільні королівські побори, зокрема й на утримання армії, забороняються; установлюються загальні принципи податкової системи: рівномірний розподіл загальних внесків, стягнення їх лише за згодою самих громадян або їхніх представників.
15	Суспільство має право вимагати від посадовців і чиновників звіту про довірену їм ділянку управління.
16	Суспільство, у якому не забезпечено дотримання прав і не здійснено розподіл влади, не має конституції.

Завдання 1

16.

- Як Ви оцінюєте сформульований у ст. 1–2 Декларації принцип, що всі люди народжуються й залишаються вільними та рівними в правах? Чому, на Вашу думку, у ході історії люди втрачали свої природні права?

Завдання 2

2 б.

- Порівняйте права, передбачені в ст. 1–2 Декларації, з правами, передбаченими в ст. 3 Конституції України: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження й забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави». Який висновок Ви можете зробити на основі порівняння двох документів?

Завдання 3

2 б.

- Яке, на Вашу думку, значення мали положення ст. 8–9 Декларації? Чи втратили вони своє значення в сучасному світі?

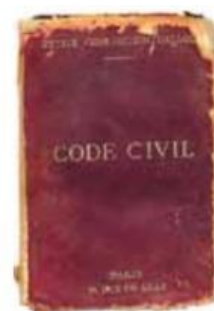
Завдання 4 26. Чому в Декларації важливе місце належить захисту права власності та податковій політиці (ст. 12–14)? Які суспільні верстви стояли біля витоків Французької революції? Якою мірою вони могли бути зацікавленими у вирішенні цих питань?

ЦИВІЛЬНИЙ КОДЕКС НАПОЛЕОНА

• Базова інформація

Французька революція зруйнувала феодальне право Франції та заклала основи нової правової системи. Була проголошена рівність усіх громадян перед законом, недоторканність приватної власності. З 1804 по 1810 р. було видано п'ять кодексів, що відомі в історії під загальною назвою *Кодекс Наполеона*.

Цивільний кодекс, що складався з понад 2 тис. статей, був прийнятий першим (1804). Ініціатива його створення належала особисто Наполеону. Цивільний кодекс ґрунтувався на Декларації прав людини і громадянина та складався з трьох частин.

Кодекс
Наполеона.
1804 р.

Перша частина присвячена правоздатності, шлюбу, розлученню, опіці й усиновленню. У ній декларувалася рівність громадян перед законом, забезпечувалися збереження й недоторканність власності сім'ї, головна роль у якій належала чоловікові. Дружина не могла самостійно розпоряджатися майном. Урегулюванню питання власності, яке було основним для нових власників, присвячена *друга частина* Кодексу. У *третьій частині* було затверджено договірні відносини: успадкування, дарування, купівля–продаж, найм тощо.

Цивільний кодекс 1804 р. відіграв винятково важливу роль у розробленні й затвердженні принципів сучасного законодавства. Він донині є наріжним каменем цивільного права Франції.

• Практична частина. Робота з документом

Номер статті	Основний зміст
8	Кожен француз користується цивільним правом. <i>(Повна рівність не була передбачена, зокрема її не мали заміжні жінки й іноземні громадяни).</i>
144–148	Шлюб — це договір, укладання якого можливе в разі дотримання певних вимог: досягнення шлюбного віку (для чоловіків — 18, для жінок — 15 років); взаємна згода подружжя; відсутність іншого шлюбу; надання дозволу батьків дітям, які не досягли певного віку (син — 25 років, донька — 21 року); майбутні чоловік і дружина не повинні бути близькими родичами. Закріплюється громадянська форма шлюбу, його реєстрація державними органами, а також визнання права на розлучення.
203	Батьки зобов'язані годувати, утримувати й виховувати дітей; діти повинні перебувати під владою батьків до досягнення повноліття (21 рік) або до укладання власного шлюбу.
213	Чоловік зобов'язаний надавати заступництво своїй дружині, дружина — виявляти послух чоловікові.

522	Власність на землю включає право власності на те, що знаходиться на поверхні, і на те, що знаходиться в землі.
544	Власність передбачає право користування й розпорядження речами, окрім забороненого законами й регламентами.
711	Власність на майно набувається й передається через успадкування, дарування, за заповітом або в силу зобов'язань.

Завдання 5 • Порівняйте зміст ст. 522, 544 і 711 Цивільного кодексу зі змістом ст. 12 Декларації прав людини і громадянина. Що спільного, а що відмінного в урегулюванні питання власності в обох документах?

2 б.

Спільне:

Відмінне:

Завдання 6 • Проаналізуйте зміст ст. 8, 144–148, 203 та 213 Цивільного кодексу. Чиї інтереси захищали ці законодавчі приписи?

3 б.

- Які групи населення піддавалися дискримінації?
- Чи можуть такі правила існувати в сучасному світі?

• Висновок

Декларація прав людини і громадянина та Цивільний кодекс Наполеона були для того часу революційними за новизною й значенням правовими документами. Чимало положень цих документів залишаються важливими донині й утілені в законодавстві багатьох країн.